

ТЕОРІЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ У РОЗРІЗІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЇ БАНКІВ

THEORIES OF TRANSACTIONAL RESERVES IN THE SIZE OF ECONOMIC EFFICIENCY OF BANKING INNOVATION

Островська Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Спрінчану Д.С.

магістрант,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Висвітлено питання щодо особливостей діяльності банків. Виявлено проблемні аспекти, а саме те, як транзакційні витрати впливають на групи банків. Охарактеризовано нинішнє становище та здійснено порівняння груп банків. Запропоновано заходи щодо вдосконалення подальшої інноваційної діяльності. Виокремлено основні поняття транзакційних витрат, а також досліджено проблеми і перспективи інноваційної діяльності банку в сучасних умовах.

Ключові слова: теорія транзакційних витрат, інноваційна діяльність, комерційні банки, економічна ефективність, технології дистанційного обслуговування, адміністративні витрати, конкурентоспроможність, українські банки, банківська система.

Освещены вопросы особенностей деятельности банков. Выявлены проблемные аспекты, а именно то, как транзакционные издержки влияют на группы банков. Охарактеризовано нынешнее положение и осуществлено сравнение групп банков. Предложены меры по совершенствованию дальнейшей инновационной деятельности. Выделены основные понятия транзакционных издержек, а также исследованы проблемы и перспективы инновационной деятельности банка в современных условиях.

Ключевые слова: теория транзакционных издержек, инновационная деятельность, банки, экономическая эффективность, технологии дистанционного обслуживания, административные расходы, конкурентоспособность, украинские банки, банковская система.

The issues of the operation and features the activities of banks. Problematic aspects and consequences how exactly transaction costs affect the groups of banks. The current position and comparing each of them. Arrangements for improving further innovation activities. The paper identifies the main concepts of transaction costs, as well as investigates the problems and prospects of the bank's innovative activity in the current conditions.

Keywords: the theory of transaction costs, innovation activities, banks, economic efficiency, distance service technologies, administrative costs, competitiveness, Ukrainian banks, banking system.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть у сфері світового банківського бізнесу спостерігається стійка тенденція диверсифікації видів банківської діяльності, збільшення розміття банківських послуг та вдосконалення їх якісних характеристик, серед яких важливу роль відіграють транзакційні витрати. Нові інформаційні та комунікаційні технології корінним чином змінюють обличчя сучасних фінансово-кредитних інститутів, способи їх комунікацій із клієнтами, канали продажу банківських послуг. Все це є відображенням інноваційного процесу, що постійно відбувається у банках і дає їм змогу

в умовах жорсткої конкуренції та динамічної макроекономічної ситуації диференціюватися на фінансовому ринку з метою забезпечення зростання вартості бізнесу. Інноваційні стратегії банків реалізуються в умовах, дещо відмінних від інших суб'єктів господарювання, що пояснюється специфікою їх економічного становища як фінансових посередників – високою суспільною відповідальністю та значною ризикованістю діяльності, а також тим, що вони функціонують як складники банківської системи певної країни. Тому аналіз транзакційних факторів впливу на інноваційний процес у банківських установах

виявляється досить актуальним як із теоретичної, так і з практичної позиції, оскільки дає змогу підвищити обґрунтованість вибору та ефективність реалізації інноваційних стратегій фінансових інститутів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання теорії трансакційних витрат в економічній ефективності інновації банків досліджували чимало зарубіжних і вітчизняних учених-економістів, таких як К. Мекар, Р. Коуз, К. Ровлей, О. Уільям, А. Яковлев.

У працях перерахованих науковців та в інших дослідженнях, присвячених цій тематиці, аспекти інноваційної діяльності банків не є достатньо вивченими. Ця тема потребує постійного аналізу та нових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансакційні витрати – це витрати, які існують не лише в операційній діяльності, а й у фінансовій та інвестиційній, адже договірні відносини, пошук інформації відбуваються на всіх етапах життєвого циклу. Деякі дослідники вважають трансакційні витрати неоднорідними за своїм складом. Наприклад, К. Мекар виокремлює чотири типи трансакційних витрат, таких як витрати виділення (зумовлені різницею у технологіях); інформаційні витрати (складаються із витрат кодування та передачі інформації, її розшифрування, витрат на вивчення і засвоєння інформаційних систем); витрати на масштаб (зумовлені існуванням системи безособового обміну, яка потребує витрат на спеціалізовану систему забезпечення виконання угод і контрактів); витрати на опортуністичну поведінку (на покарання порушника ринкових угод) [1].

До трансакційних витрат найчастіше відносять витрати пошуку інформації, витрати на ведення переговорів, витрати на персонал, транспортні та поштові послуги. Тому доцільним є виокремлення цих витрат на рахунках обліку «Адміністративні витрати». Проте конкретного визначення для трансакційних витрат у вітчизняній економіці немає [4].

З огляду на те, що ефективність – це складне системне поняття, для її оцінки доцільно використовувати систему методів, включаючи використання теорії трансакційних витрат. Перспективним є використання методу трансакційних витрат. Більш конкурентоспроможними та ефективними вважаються ті банки, що впроваджують інновації і мають нижчий рівень трансакційних витрат.

Розвиток банків на новій інноваційній основі передбачає високий ступінь застосування банківських інновацій, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність, досягти максимальних темпів оновлення інноваційних технологій, збільшити обсяги високотехнологічних банківських послуг, знизити рівень трансакційних витрат та отримати додаткові комісійні доходи. Тому необхідно здійснити навчання персоналу усіх цих рівнів для того, щоб у майбутньому виграти набагато більше завдяки економії на трансакційних витратах. Таким чином, можна стверджувати, що трансакційні витрати – це і необхідний елемент сучасного господарського життя, і негативне явище, щодо якого підприємства повинні шукати протидію.

Також із можливих причин високого рівня трансакційних витрат банків можна виокремити низький рівень упровадження інновацій, у тому числі і технологій дистанційного обслуговування, використання яких супроводжується скороченням трансакційних витрат через непотрібність підтримання високовитратних відділень і скорочення чисельності працівників [3].

Проаналізуємо, як саме інноваційна діяльність банків впливає на рівень трансакційних витрат. Для цього розрахуємо рівень трансакційних витрат по кожній групі банків та по банківській системі, враховуючи їх як адміністративні витрати.

Замість чотирьох груп критеріїв розподілу банків, як було постановлено від 23 листопада 2011 року, вже від 10 лютого 2017 року їх стало три.

Три нові групи поділу українських банків:

1 – банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу;

2 – банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;

3 – банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу [5].

Аналіз трансакційних витрат буде здійснюватися на основі поділу на 3 групи банків, і досліджуватися буде кожна група окремо. Кожну групу представляє по одному банку. І групу представляє АТ «Ощадбанк», в якому держава

Таблиця 1

Динаміка трансакційних витрат ПАТ АТ «Ощадбанк», млн. грн.

Показник	2014	2015	2016	Відхилення 2015–2014	Відхилення 2016–2015
Активи	128 103	159 389	210 099	+31 286	+50 710
Адміністративні витрати	3862	4245	5565	+383	+1320
Відношення	3,0	2,7	2,6	-	-

Джерело: розроблено автором за даними [5; 6]

володіє часткою понад 75% статутного капіталу, II групи – АТ «Райффайзен Банк Аваль», у якому контрольний пакет акцій належить іноземним банкам, III групи – ПуАТ «КБ Акордбанк» – приватний банк, в якому не менше ніж 50% статутного капіталу володіють інвестори [5; 6; 7].

З таблиці 1 видно, що в ПАТ АТ «Ощадбанк» зі збільшенням активів майже в два рази збільшилися й адміністративні витрати у понад чотири рази, що спричинене зростанням витрат на персонал і витрат на утримання основних засобів шляхом їх амортизації та оновлення.

Аналізуємо банк другої групи – АТ «Райффайзен Банк Аваль» за 2014–2016 роки, млн. грн.

З таблиці 2 можна дійти висновку, що за 2015–2016 роки відбулося швидке збільшення адміністративних витрат, що спричинене збільшенням усіх показників. Інші адміністративні витрати спричинені збільшенням витрат, яких можна уникнути, здійснюючи ефективну інноваційну діяльність банку.

Аналізуємо банк третьої групи – ПуАТ КБ «Акордбанк» за 2014–2016 роки, млн. грн.

ПуАТ КБ «Акордбанк» показує зменшення активів у 2015 році, 2016 рік характеризується збільшенням грошових коштів та їх еквівалентів, що свідчить про платоспроможність підприємства.

Проведені розрахунки показали негативну тенденцію зростання трансакційних витрат по банках II–III групи. Так, у 2015 році порівняно

з 2016 роком трансакційні витрати по банках I групи зменшилися з 2,7% до 2,6%; II групи – зросли з 6,5% до 6,9%; III групи – зросли з 8,5 до 16,7% (табл. 4).

Більш конкурентоспроможними та ефективними вважаються ті банки, що впроваджують інновації і мають нижче відношення адміністративних витрат (під якими розуміємо трансакційні). В Україні такими банками можна вважати банки I групи, які мають набагато нижчий рівень трансакційних витрат на 2016 рік (2,6% до активів) порівняно з банками III групи (16,7%).

Порівнюючи відхилення I–II групи банків, бачимо позитивну тенденцію до зменшення трансакційних витрат. У I групі, представленій ПАТ АТ «Ощадбанк», бачимо поступовий спад за 2014–2016 роки, що супроводжується заміною персоналу банкоматами та терміналами, зменшенням витрат на здійснення поштових операцій та транспортування. Представником II групи є АТ «Райффайзен Банк Аваль», показники якого є гіршими за активів 55 999 млн. грн. у 2016 році. Адміністративні витрати в ньому становлять половину адміністративних витрат ПАТ АТ «Ощадбанк», при тому що активи на 2016 рік становлять 210 099 млн. грн., що в 4 рази більше, ніж в АТ «Райффайзен Банк Аваль». Це спричинено високооплачуваним персоналом та високими витратами на оренду приміщень. Найгірший показник показав банк

Таблиця 2

Динаміка трансакційних витрат АТ «Райффайзен Банк Аваль», млн. грн.

Показник	2014	2015	2016	Відхилення 2015–2014	Відхилення 2016–2015
Активи	46 859	51 239	55 999	+4380	+4760
Адміністративні витрати	3389	3330	3872	-59	+542
Відношення	7,2	6,5	6,9	-	-

Джерело: розроблено автором за даними [5; 7]

Таблиця 3

Динаміка трансакційних витрат ПуАТ КБ «Акордбанк», млн. грн.

Показник	2014	2015	2016	Відхилення 2015–2014	Відхилення 2016–2015
Активи	560	412	456	-148	+44
Адміністративні витрати	36	32	76	-4	+44
Відношення	6,4	8,5	16,7	-	-

Джерело: розроблено автором за даними [5; 8]

Таблиця 4

Динаміка трансакційних витрат банків за 2014 – II кв. 2017 року

Група банків	Рівень трансакційних витрат, у % до активів			Відхилення 2015–2014	Відхилення 2016–2015
	2014	2015	2016		
Група 1	3,0	2,7	2,6	-0,3	-0,1
Група 2	7,2	6,5	6,9	-0,7	+0,4
Група 3	6,4	8,5	16,7	+2,1	+8,2

Джерело: розроблене автором за даними [5; 6; 7; 8]

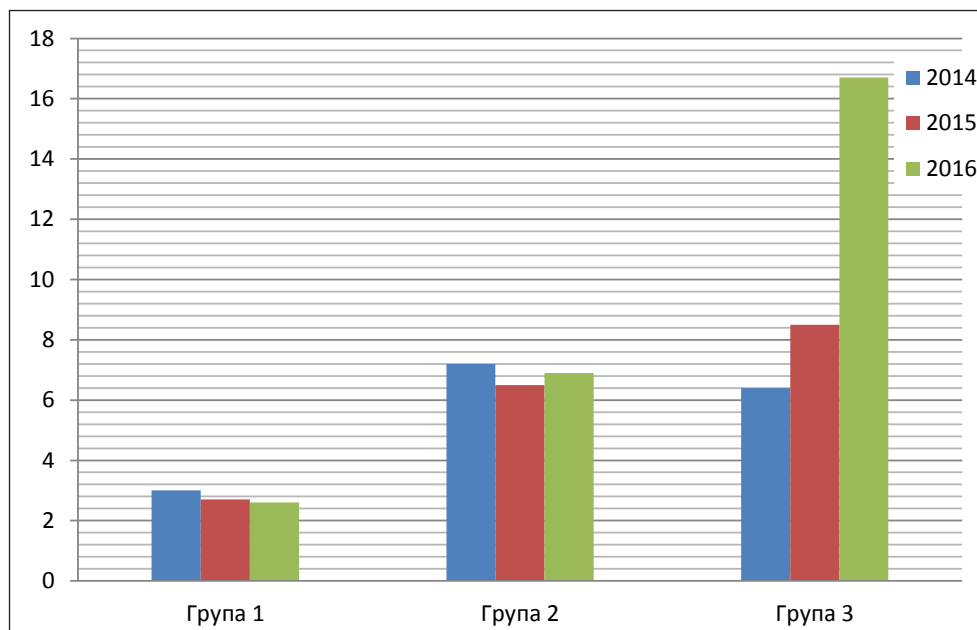

Рис. 1. Динаміка трансакційних витрат банків за 2014–2016 роки, %

Джерело: розроблено автором за даними [5; 6; 7; 8]

III групи ПуАТ КБ «Акордбанк». Станом на 2016 рік відношення адміністративних витрат та активів становить 16,7%, відсоток є суттєвим і показує недосконалу політику управління персоналом та високі витрати на оренду, використання транспортних послуг, поштові та інші адміністративні витрати.

Висновки. На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні, коли банки вирішують проблеми збереження надійності на фінансовому ринку, завданням підвищення їх конкурентоспроможності є зменшення трансакційних витрат, що стоїть перед керівництвом кожної банківської установи. За цієї умови вкрай необхідно зосередити увагу на пошуку та обґрунтуванні можливих шляхів управління

конкурентним потенціалом банку задля забезпечення ефективності його діяльності.

Пропозицією щодо зменшення трансакційних витрат є зменшення інших адміністративних витрат, а саме поштових, канцелярських, витрат на утримання великих і неефективних адміністративних споруд та витрат на основні засоби через їх амортизацію. Аналіз наукових досліджень трансакційних витрат засвідчує той факт, що єдиного їх визначення, як і єдиних методів зменшення, не існує не лише в Україні, але й в інших зарубіжних країнах. Однак комплекс методів дасть змогу зменшити трансакційні витрати та вирішити питання недосконалої інноваційної політики. Тому це питання залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Менар К. Экономика организаций: пер. с франц. [Текст] / К. Менар. – М: Инфра-М, 1996. – С. 31–32.
2. Ющак Ж.М трансакційні витрати у вітчизняній обліковій системі: XXI століття – нове уявлення майбутнього. – 2016. – С. 155–163.
3. Яковлев А. Раскрытие информации классификации неденежных трансакций // Вопросы экономики. – 2000. – № 5. – С. 91–102.
4. Rowley C.K. The «Problem» of Social Cost / C.K. Rowley // Cheng S.N.S. The Myth of Social Cost. – London: THE INSTITUTE OF ECONOMIC AFFAIRS, 1978. – P. 11–18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/THE%20MYTH%20OF%20SOCIAL%20COST.pdf>
5. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
6. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/>
7. Офіційний сайт АТ «Райффайзен Банк Аваль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aval.ua/about/bank_reports/
8. Офіційний сайт ПуАТ КБ «Акордбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www/URL: accordbank.com.ua](http://www.url:accordbank.com.ua)